

Alliert planlegging for frigjøringen av Norge 1943–45.

Norsk med- og påvirkning

Av generalløytnant Paal Frisvold

Allerede i begynnelsen av året 1943 var det klart at frigjøringen av Norge etter all sannsynlighet først ville komme i krigens slutfase, etter den tyske krigsmakts totale sammenbrudd. Som et resultat av Casablanca-møtet i januar samme år startet den første allierte planlegging for frigjøring av Vest-Europa, der Operasjon OVERLORD skulle bli det avgjørende felttog mot det tyske kraftsentrum i Europa, og tvinge fienden til «unconditional surrender».

Planleggingen – og senere gjennomføringen – av Operasjon OVERLORD ble hele tiden gitt aller høyeste prioritet. «Chief of Staff to the Supreme Allied Commander» – COSSAC – under ledelse av den britiske general, Sir Frederic E. Morgan, ble tillagt hele ansvaret for planleggingen.

Selv om OVERLORD, som nevnt var hovedoppgaven, fikk den allierte planleggingsstaben i oppdrag også å utarbeide et alternativ for det tilfelle at fienden skulle komme til å vise alvorlige svakhetsstegn i de okkuperte land, før man rakk å sette igang OVERLORD. Denne reserveplanen, som også ville omfatte Norge, fikk navnet RANKIN, og ble utarbeidet i tre varianter, RANKIN A, RANKIN B, og RANKIN C.

Kort fortalt var forskjellen på de tre varianter av RANKIN, følgende:

- RANKIN A: Gjenerobring av det okkuperte område
- RANKIN B: Fienden gir på eget initiativ opp deler av sin nordvestlige frontlinje for kraftsamling i mer sentrale frontavsnitt, eventuelt aktuelt for Norge eller deler av landet.
- RANKIN C: Et fullstendig sammenbrudd av Tysklands samlede krigsmakt – «unconditional surrender».

RANKIN A varianten – ble snart lagt til side som et lite sansynlig alternativ.

Generalløytnant Paal Frisvold er født 1908, Krigsskolen 1933, Militære høyskole 1934, stabsadjutant i generalstaben 1940, i Ledelsen for Milorg 1940–41, norsk representant ved General Thornes' stab 1944–45, stabssjef norske polititropper i Sverige 1945, sjef for Krigsskolen 1946–49, Sjef for Brig S 1954–56, Sjef for Hæren 1961–66, norsk representant i NATOs militærkomite 1966–67, direktør for Industriverket 1968–77. Nedenstående artikkel er basert på General Frisvolds presentasjon ved «Colloquium on Anglo-Norwegian relations during the Second World War», i Oxford 25–27 September 1991.

RANKIN B skulle vise seg å bli et vanskelig alternativ for planleggingsstaben, ikke minst når det gjaldt Norge. En frigjøringsstyrke til Norge ville koste adskillig både av land-, sjø og luftstridskrefter, foruten å skape betydelige transport- og forsyningsproblemer. Fra et rent militærstrategisk synspunkt lå Norge ikke på veien til Tyskland, men var å betrakte som en «blindgate».

COSSACS forslag for RANKIN B ble allikevel i utgangspunktet å forbedre en brigadegruppe for Nord-Norge, og en divisjon for Sør-Norge, som det het «for å trygge de nød-

vendige flåte- og fly-baser, og hjelpe den norske hær i gjenreisingsarbeidet».

For RANKIN C var målet å okkupere så snart som mulig høvelige områder for å sikre en gjennomføring av kravet om «unconditional surrender», og for å gjenreise de okkuperte land. I utgangspunktet regnes COS-SAC med tilsvarende styrker til Norge, som nevnt under RANKIN B. Disse styrker skulle sendes til Norge «så tidlig situasjonen tillater det» for sammen med den norske hæren fra Storbritannia, å ta kontroll over Norge, gjenreise landet og trygge avvepningen av tyske militære styrker.

Planutkastet la samtidig stor vekt på at det måtte bli fastlagt retningslinjer for et alliert militærstyre i de okkuperte områder, og for gjenoppbygging av det nasjonale administrative apparat. Det siste ble tilfredsstillende løst gjennom den «Civil Affairs» prinsippavtale som i 1943 ble inngått mellom UK og Norge, og den endelige avtale av 16/5-1944 mellom UK, USA og Sovjetunionen på den ene side og Den norske regjering på den annen side.

I juli 1943 fikk den norske forsvarssjefen en første uformell orientering av general Ismay (COS) om hvorledes de allierte kunne tenke seg frigjøringsprosessen, uten at RANKIN-planen direkte ble nevnt.

Dette bringer meg over til de overveielser i forbindelse med frigjøringen av Norge som allerede tidligere var startet opp på norsk side.

Forsvarets overkommando som ble opprettet i London i februar 1942, hadde som sin aller viktigste oppgave å legge alt på norsk side best mulig til rette for frigjøringsarbeidet ved:

- å samordne de krefter og ressurser man hadde til rådighet,

- å bringe tilveie det nødvendige grunnlagsmaterialet,
- å ikke minst å skaffe innpass for nordmenn i planleggingsarbeidet.

På den måten ville FO sikre seg størst mulig hensyn til norske interesser ved mest mulig effektiv utnyttelse av det norske bidraget til frigjøringsprosessen.

Som en intern norsk sak – og før noen regulær samarbeidskanal med våre allierte var skikkelig etablert – ble det i FO utarbeidet en rekke planer, forslag og utredninger om hvordan man fra norsk side tenkte seg frigjøringen ville foregå, og hvorledes det norske bidraget burde utformes. Meget av det som ble gjort, ga grunnlag for interne norske tiltak, men det var samtidig makt-påliggende at resultatet av dette arbeid, kunne bli kjent for våre allierte. Det ville i realiteten først og fremst si for våre britiske venner.

Etterhvert ble det etablert hva vi kan kalle en forbindelses- og samarbeidskanal mellom FO og Plankomiteen under den britiske militære sjefsnevnd (COS). Tidlig i 1942 – altså før den allierte planlegging etter Casablancamøtet var kommet igang – ble det levert til den britiske Planleggingskomiteen utredninger om organisering av norske staber under gjenerobringen av Norge, der det ble gjort klart at man fra norsk side så det som en hovedoppgave å legge opp et system av norske liason-offiserer, ikke bare ved de allierte avdelinger, men også ved de allierte staber. Etter drøftinger med den britiske Planstaben ble det utarbeidet en foreløpig skisse der den norske øverstkommanderende var tillagt oppgaven som høyeste liasonoffiser med et nært samarbeid med den allierte øverstkommanderende i Norge. Videre tenkte man seg at de allierte sjefer for sjø-, luft- og landoperasjoner hver ville få knyttet til seg en øverste liason-offiser fra tilsvarende forsvarsgrener. I tillegg ville det sannsynligvis trenges norske liason-offiserer ved hver hærstab ned til brigadenivå, ved hver RAF flystasjon og ved hver havn der det var allierte marineavdelinger.

I august 1942 sendte FO til den britiske Planstaben en redegjørelse med tittel «General principles of Norwegian cooperation during operations in Norway». Her ble på ny understreket de støtte- og liasonfunksjoner som det norske militære bidraget til frigjøringen

Generalene Ruge og Thorne tar avskjed med hverandre i 1945. Forøvrig fra venstre: HKH Kronprins Olav, Forsvarsminister Oscar Torp, Satsminister Einar Gerhardsen, Generalmajor Strugstad, Oberst Boyd og Kommandørkaptein Black.

gen – Hjemmestyrkene medregnet – tok sikte på. Det ble særlig gjort oppmerksom på viktigheten av å skaffe våpen og utstyr både til Hjemmestyrkene og til oppsetning av regulære militæravdelinger i de frigitte områder, for å sette disse norske styrkene i stand til best mulig å løse sin oppgave.

Endelig leverte FO i september 1942 en fullt ferdig organisasjonsplan for norske liason-oppsetninger ved en alliert landmilitær kommando for Norge. Som et resultat av dette ble det fra britisk side gitt klarsignal for tjenestegjøring ved britiske avdelinger for norske offiserer.

Det var således en betydelig virksomhet ved FO i 1942, før den allierte planlegging for Europas frigjøring var kommet igang. Forståelig nok var den britiske reaksjon på de norske utredninger og planer, høflig avventende. Britene var lite villige til å innlate seg på forhandlinger som måtte bli vesentlig teoretiske inntil den allierte planleggingen kunne få mer konkrete former. Det skjedde som før nevnt først i 1943.

Kontakten til de allierte hadde hittil vært Planleggingskomiteen under den britiske sjefsnevnd (COS). I september 1943 fikk FO beskjed om at kontakten i fremtiden skulle være direkte til COSSAC (Chief and Staff to the Supreme Allied Commander). Før denne nye direkte kontakt rakk å bli etablert, bestemte imidlertid COS-SAC at ansvaret for gjenerobringen av

Norge skulle overføres til Scottish Command i Edinburgh, der generaløyntnant Sir Andrew Thorne var sjef. Det skulle bli ham som for resten av krigen hadde til oppdrag å lede all planlegging for frigjøringen av Norge, direkte under det nå etablerte SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force).

Denne endring av kontakten mellom FO og de allierte må sees i forhold til at Norge selv i RANKIN C-sammenheng var litt av en «blindtarm» med liten direkte tilknytning til planleggingen av felttoget mot fiendens harde kjerne, den tyske krigsmakt på det europeiske kontinent. Det forhold varte med økende styrke hele krigstiden, og skulle skape store problemer for general Thorne.

I november 1943 fikk FO anmodning fra Scottish Command om å oppnevne et militært utvalg for felles rådgivning om operasjonsplanene. Dette utvalg med general Strugstad som sjef ble grunnlaget for det som etterhvert skulle bli «The Norwegian Military Mission», det permanente kontaktledd mellom FO og Scottish Command. Fra høsten 1944 ble den del av Scottish Command som hadde ansvaret for Norgesoperasjonen gitt benevnelsen «Force 134» og lokalisert til Riccarton House syv miles utenfor Edinburgh. Samtidig ble en mindre norsk stab fast tilknyttet Force 134, benevnt «Norwegian Military Mission, Advance Element at HQ 134».

Scottish Command hadde arvet pla-

nen for RANKIN C-Norge fra COS-SAC. I et møte i Edinburgh 2/3 desember 1943 fikk general Strugstad en muntlig orientering om planen slik den var den gang. Samtidig fikk Scottish Command informasjon om opplegget for norske kommando- og stabsoorgan, og om det norske synet på hvorledes det norsk-britiske samarbeid burde ordnes.

Det man etter hvert fikk vite om de allierte frigjøringsplaner for Norge, var særdeles lite tilfredsstillende sett fra norsk side. En hovedinnvending såvel politisk som militært var at planen i det hele tatt ikke tok sikte på å sende allierte tropper til Nord-Norge. Med britiske og amerikanske styrker i Nord-Norge ville de to vestlige stormaktene bli garantister for norsk territorial integritet mot eventuelle sovjet-russiske planer. Et annet ankepunkt var at de allierte planene for Norge opererte med altfor små styrker i forhold til de utfordringer de ville møte.

Den norske forsvarssjefen, general Hansteen, hadde 11. januar 1944 et møte med sjefen for COSSAC-staben, general Morgan. Her ga Hansteen uttrykk for sterk misnøye med at Norge nå var henvist til å ha samarbeidskontakt til Scottish Command, som var et organ på et lavere nivå i det militære hierarkiet, og som måtte arbeide innenfor nokså snevre grenser bestemt av direktiver fra overordnede staber. For Norge var det viktig å komme inn på et tidlig stadium i utviklingen. «Vi visste mer om Norge enn britene, og det er vårt land, så vi burde få komme med våre bemerkninger tidlig», fremholdt general Hansteen.

Når det gjaldt planene for RANKIN C, gjorde den norske forsvarssjefen det klart at denne var utilfredsstillende på flere punkter. Som før nevnt var Nord-Norge i det hele tatt ikke tiltenkt fri-

gjøringsstyrker, og de styrker som ellers var tenkt sendt til Norge, altfor utilstrekkelige. – Til dette svarte general Morgan at planene måtte bygge på de styrker som til en hver tid var til rådighet på de britiske øyer.

Utviklingen videre skulle vise at akkurat dette skulle bli et permanent hovedproblem for general Thorne.

La meg med en gang slå fast at misnøyen med at den norske kontakten skulle gå til Scottish Command, var prinsipielt begrunnet, og hadde intet med general Thorne personlig å gjøre. Norske politiske og militære myndigheter hadde den hele tid stor respekt for hedersmannen general Thorne. Han ivaretok norske interesser så langt det var mulig innenfor sitt ansvarsområde, og i forhold til den lojalitet han pliktet overfor sin oppdragsgiver SHAEF.

På grunnlag av opplysninger om RANKIN C som FO fikk fra Scottish Command i mars 1944, ble det satt opp en detaljert oversikt over planen. Her ble det fastslått at planen det nå var tale om, tok sikte på tysk kapitulasjon, og følgelig ikke regnet med nevne-verdig motstand mot de allierte frigjøringsstyrker. Dessuten var det ikke planlagt å sende styrker lenger nord enn til Trondheim. For denne avgrensede oppgaven var tenkt innsatt en styrke sammensatt av den norske brigaden i Skottland, en britisk divisjon (52 Lowland Division) og et amerikansk infanteriregiment forsterket med den norsk-amerikanske 99 infanteribataljon. Videre som flystøtte to norske jagerskvadroner, de to norske sjøflyskvadronene sammen med to skvadroner lette bombefly og en transportenhet fra det britiske flyvåpen. Flaskehalsen ville bli overføringen av styrkene til Norge. Det ville i følge planen gå fra seks uker til tre måneder

etter tysk kapitulasjon før hele styrken var landsatt på norsk jord.

Dette var et resultat som norske myndigheter ikke kunne godta. Vel var Norge som tidligere nevnt en «blindgate» i det strategiske bilde, men det var norske myndigheters klare oppfatning at også frigjøringen av Nord-Norge var et alliert ansvar. De norske protester førte da også etter hvert til at dette ansvar ble erkjent.

— — — —

Det nordlige Norge skulle imidlertid på grunn av utviklingen av kampene på Ishavsfronten snart bli i høyeste grad aktuell. Sovjet-russiske styrker brøt høsten 1944 gjennom den tyske fronten og nådde 24. oktober frem til Kirkenes i Finnmark. Dette førte til at en norsk militærmisjon med et forsterket bergkompani fra den norske brigaden i Skottland ble overført til Finnmark via Murmansk og stillet under sovjetrussisk operativ kommando. Denne operasjon – Operasjon CROFTER – var på vestalliert side rent forsyningsmessig Force 134's ansvar.

— — — —

Hovedproblemene for general Thorne og Force 134 var helt frem til krigens sluttfase disse:

1. å skaffe tilveie de styrker som ville være nødvendige for gjennomføring av RANKIN C-planene.
2. å skaffe transportmidler for overføring av disse styrker.

Disse problemene skulle stadig bli større og større. De opprinnelige øremerkede britiske og amerikanske styrker til disposisjon for Force 134 ble alle etter tur overført til fronten i Vest-Europa. Mest alvorlig var overføringen av den britiske 52. division som i et par år i samarbeid med den norske brigade var trent for fjellkrig i Norge, men som i 1944 ble satt inn på Valcheren under havets overflate!!

Som illustrasjon på hvor ille situasjonen var, kan nevnes at Eisenhowers stabssjef, general Bedell Smith, sommeren 1944 sa til sin sjef at han på grunn av manglende styrker ikke visste hva han skulle gjøre dersom det skulle bli et tysk sammenbrudd i Norge. I virkeligheten var nok de fleste på alliert side – medregnet general Thorne – klar over at spørsmålet om allierte styrker og andre ressurser med sikte på å føre tilsyn med selv en relativt ordnet tysk kapitulasjon i Norge, langt på vei måtte bli et spørsmål om improvisasjon «i ellefte

BYGGETEKNIKK
BYGGELEDELSE

Harald Stokkeland AS
RÅDGIVENDE INGENIØR MNIF MRIF

Telefon (032) 13 356
Postgironummer: 3 54 62 72
Bankgironummer: 5122 05 34042
Ove Rammsgate 17ⁿ – 1600 Fredrikstad

time». Alle allierte krefter måtte nå samles om felttoget mot Tyskland, ut fra en overbevisning om at en slik konsentrasjon ville være raskeste veien til målet med hensyn til Norges frigjøring.

En hovedsak for norske myndigheter det siste krigsåret var å søke å påvirke de allierte til å tilpasse sine planer og sin beredskap slik at de i større grad kunne tilfredsstille norske interesser og behov. Samtidig meldte spørsmålet seg om man fra norsk side kunne bidra med ressurser utenfor UK som i noen grad kunne kompensere for manglende allierte styrker. To faktorer kom da i bildet – MILORG (Hjemmestyrkene) – i Norge og de norske politi-tropper i Sverige.

MILORG, den hemmelige militære organisasjon i Norge – var fra høsten 1941 kommet under kommando av Forsvarets Overkommando i Storbritannia. I løpet av 1943 hadde MILORG funnet frem til en organisasjonsform vel tilpasset de oppgaver den kunne ventes å bli tillagt i forbindelse med en frigjøring av landet. Svakheten ved organisasjonen var mangelfull væpning og utstyr. Når MILORG i løpet av 1944 oppnådde stadig større tillit hos FO og våre allierte, skyldtes det kanskje mest av alt at MILORG's leder to ganger samme år var på besøk i UK. Mellom general Thorne, som representerte SHAEF, og Jens Christian Hauge, som MILORG's leder, utviklet det seg et vennskap som skulle få den største betydning for MILORG's videre utvikling. Etter direktiv fra SHAEF og i samarbeid med FO startet SOE tidlig i 1944 forsyningstransporter luftveien til Norge med enorme mengder våpen og annet utstyr til MILORG. Ikke mindre enn 1200 «sorties» ble utført fra britiske flyplasser til Norge det siste krigsåret.

Opgavene som ble tildelt MILORG i forbindelse med en frigjørings-situasjon, omfattet bl.a. beskyttelse av norske industri- og kraftanlegg mot forsøk på den brente jords taktikk fra tysk side, opprettholdelse av ro og orden vis a vis tyske troppeservater i sin alminnelighet, og sikring av Gestapodokumenter ved tysk kapitulasjon. Etter anmodning fra lederen for MILORG skulle MILORG-avdelinger også kunne ta del i sabotasjeangrep mot kommunikasjoner før et eventuelt tysk sammenbrudd for å

hindre overføring av tyske styrker til kontinentet.

Som kjent «justerte» Sverige sin nøytralitetspolitikk i løpet av 1942, fra opprinnelig å være sterkt pro tysk til gradvis å bli pro alliert. Det hadde bl.a. til følge at mange tusen unge nordmenn som var flyktninger i Sverige, og flere skulle det bli, kunne bli organisert i såkalte polititropper hvis oppgaver offisielt skulle være av rent politimessig art. Disse avdelingene ble organisert i kompanier og bataljoner. De ble for norsk regning væpnet og utstyrt av svenske myndigheter, og offiserer fra den svenske hær, etterhvert supplert med norske offiserer fra Storbritannia, stod for utdanning og trening. I virkeligheten var det fullt utdannende feltavdelinger omfattende ca. 14 000 mann man her hadde til rådighet, ferdig til på kort varsel å rykke inn i Norge i tilfelle av tysk sammenbrudd. Det kan tilføyes at et par av disse feltbataljoner ble flytransportert til Finmark i begynnelsen av 1945 for å forsterke de norske styrker der.

I Storbritannia gikk på norsk side det siste krigsåret arbeidet videre med organisering og øvelser for de staber, liasonenheter m.v., som var forutsatt å følge med allierte styrker til Norge: – Civil Affairs-personell, distriktskommandostaber svarende til de allierte sonekommandoer, og liaisonpersonell på alle plan.

Scotco – Force 134 – fortsatte vinteren 1944/45 arbeidet med planene for frigjøring av Norge. Planene hadde høsten 1944 skiftet navn og kaltes «APOSTLE». Men fremdeles var alle planer preget av mangel på tilstrekkelige ressurser og av at det ville ta lang tid fra en tysk kapitulasjon til allierte styrker kunne lande på norsk jord. Det var derfor fortsatt en hovedoppgave for norske politiske og militære myndigheter å øve press på våre allierte for å få rettet på dette.

Utpå våren 1945, da tidspunktet for totalt tysk sammenbrudd på kontinentet nærmet seg, vokste frykten for at de tyske styrker i Norge ville fortsette kampen i sin «Festung Norwegen». For et slikt alternativ eksisterte ingen planer. Norges konge, Haakon VII, og hans regjering tok i begynnelsen av april saken opp på det aller høyeste allierte hold. H.M. Kongen gav 5. april en lunsj for statsminister Churchill og utenriksminister Eden, der for-

svarssjefen kronprins Olav samt den norske statsminister og utenriksminister var til stede. Kongen tok her personlig initiativet og uttrykte sterk uro for det som ville hende dersom de 12–13 tyske divisjonene man regnet med i Norge, sammen med deler av den tyske marine og Luftwaffe, fortsatte kampen etter at de allierte hadde tatt herredømmet i Tyskland. Kongen spurte først om de allierte i så fall ville utsette feiringen av seieren over Tyskland. Churchill avviste en slik tanke ut fra behovet for en nasjonal markering av dagen for britene etter alt de hadde gjennomgått. Fra norsk side ble det under lunsjen fremholdt at det norske folk lett kunne komme til å føle seg sviktet av de allierte, og kunne komme til å dra sammenligninger med situasjonen i juni 1940, da britene drog seg ut av Norge. Churchill kunne bare love at de allierte ville fortsette krigen inntil Norge var blitt fritt. På direkte spørsmål om å sende allierte styrker til Norge dersom tyske styrke fortsatte kampen, svarte Churchill blankt nei. Det fantes hverken tropper eller skip for en slik situasjon. Et alliert felttog gjennom Sverige viste han heller ingen interesse for. Først da den norske utenriksministeren nevnte at Sverige i en slik situasjon kunne være villig til å hjelpe, var Churchills reaksjon positiv. Han kom allikevel flere ganger tilbake til det han fremhevet som det mest sannsynlige, at tyskerne i Norge ville overgi seg samtidig med nederlaget i Tyskland. Det skal her innskytes at et alliert felttog gjennom Sverige sammen med svenske tropper, kort tid senere virkelig var under overveielse på alliert side, og at stabsdrøftinger mellom SHAEF og den svenske forsvarsstab – der norske offiserer var forutsatt å skulle delta – var under forberedelse da Tyskland kapitulerte.

Konklusjonen etter de nokså nedslående utsagn fra Churchill måtte bli at alternativet svensk hjelp nå kom i fremste rekke i tilfelle av kamp i Norge etter Tysklands nederlag. To dager etter lunsjen med Churchill tok forsvarssjefen, kronprins Olav, saken opp. Han pekte på at faren for fortsatt tysk motstand i Norge var mer og mer overhengende. Selv Eisenhower hadde nå offentlig gitt uttrykk for at det ikke kunne regnes med en ordnet og samlet tysk kapitulasjon, og at Norge var ett av de områdene der kampene kunne bli ført videre. Meldinger fra Norge viste også at tyskerne drev

forberedelser som kunne føre frem til en «Festung Norwegen».

Det syntes klart, fremholdt forsvarssjefen, at tyskerne ville være i stand til å etablere en sterk bastion i Norge. Og selv om det ikke skulle bli snakk om en tysk kamp til siste slutt, måtte man regne med at tyskerne i Norge i alle fall ville nekte å overgi seg før det også her stod en tilstrekkelig militær styrke bak kapitulaskjonskravet. Overfor en slik situasjon måtte FO for det første slå fast at de allierte fremdeles ikke hadde planlagt eller forberedt en frigjøring av Norge under kamp, og for det annet at de styrker APOSTLE-planene opererte med ikke engang kom i nærheten av det som ville være nødvendig for å overbevise tyskerne om at de burde overgi seg. For det tredje var styrkene heller ikke store nok til å mestre situasjonen ved et tysk sammenbrudd i Norge.

Alt dette hadde gjort det allierte beredskap med sikte på Norges befrielse ennå langt mer utilfredsstillende enn tidligere. Forsvarssjefen foreslo at det nu ble gjort et nytt forsøk på å etablere en beredskap mot den økte faren for en virkelig kritisk situasjon i Norge. Dette måtte settes igang straks og med fullt ettertrykk.

På sin side ville forsvarssjefen i første omgang gjennom Force 134 og general Thorne kreve at SHAEF uten opphold måtte planlegge en rask alliert intervensjon, selv om tilstrekkelige styrker ikke kunne stilles i beredskap med en gang. Siden Eisenhowers hovedkvarter SHAEF var underlagt den allierte militære sjefsnevnd i Washington, måtte saken tas opp på det diplomatiske plan.

Forsvarssjefen gikk deretter over til å vurdere en eventuell svensk intervensjon. Særlig vekt ble lagt på at operasjonen fra Sverige ville kunne komme igang på mye kortere varsel enn operasjoner vestfra. En kombinert beredskap både fra vest og fra Sverige ville gi det beste grunnlaget for å overbevise tyskerne i Norge om at motstand ville være hensiktsløs.

Forsvarssjefens henvendelse til den norske regjering førte få dager senere til en note til den svenske regjering med kopi til Foreign Office. Den norske noten gikk en god del lenger enn forslaget fra forsvarssjefen. Etter å ha gjort rede for den endrede situasjon som kunne føre til fortsatt tysk motstand i Norge, følte regjeringen seg sikker på at Sverige ville være

beredt til væpnet intervensjon i Norge «hvis det skulle vise seg nødvendig for å spare det norske folk for lidelser som ville kaste langvarige mørke skygger over hele Norden». For at Sverige skulle stå klar til innmarsj straks de allierte hadde erklært seieren over Tyskland som et faktum, måtte umiddelbart treffes slike tiltak at tyskerne i Norge forsto at videre kamp ville være forgjeves. «Det er kjent at de svenske myndigheter allerede har truffet forberedelser som forsvarsmessig må ansees påkrevet, men den norske regjering følger seg overbevist om at det mål den har for øye bare vil kunne nåes hvis den svenske hær så langt som mulig stilles i full militær beredskap».

Dette var for drøy kost selv for en svensk regjering som var på gli i sin nøytralitetspolitikk, og den svenske reaksjon var ikke bare negativ, men skarpt avvisende. Her kan imidlertid føyes til at den svenske forsvarsstaben i all hemmelighet allerede tidligere hadde fått i oppdrag å planlegge for svensk invasjon i Norge, en plan som ble approbert av forsvarsministeren 12. april 1945.

Samtidig gjorde den norske forsvarssjef en skarp henvendelse til

general Thorne der han malte utsiktene for Norge i mørke farver og konstaterte at de allierte ikke hadde noen planer mot en fortsatt tysk motstand til tross for at det var offentlig kjent at general Eisenhower selv regnet dette alternativ som ikke usannsynlig. «Den norske overkommando må derfor inntrengende be om at det straks må bli ordnet med godkjenning fra den allierte overkommando i Europa til at det blir lagt plan for frigjøring av Norge under den forutsetning at fienden der vil gjøre motstand».

I mellomtiden var Norges diplomatiske offensiv overfor de allierte i full sving. Den ble åpnet med en samtale 12. april mellom den norske utenriksminister Trygve Lie og Sir Lawrence Collier i Foreign Office, der Lie brukte den norske noten til Sverige som utgangspunkt for en kraftig appell til de allierte om å ta alvorlig faren for tysk motstand i Norge. Notene til Sverige måtte sees på bakgrunn av Churchills nedslående innstilling under lunsjen med H.M.Kongen 5. april, som hadde skapt nokså bitter stemning i den norske regjering.

Det bør her innskytes at Eisenhower, som så vidt berørt tidligere, på

Drivstoff — Smøremidler — Fyringsoljer

Kvalitet — Kunnskap — Service

dette tidspunkt allerede hadde satt igang arbeide med nye planer for frigjøring av Norge i tilfelle av tysk motstand, basert på svensk assistanse. Nevnes bør også at Churchill i regjeringsmøte 12. april 1945 tok opp tanken om svensk væpnet invasjon i Norge, jfr. hans uttalelser under kongelunsjen en uke tidligere.

En slik operasjon ble det som kjent aldri noe av.

Selv om den svenske regjering var avvisende når det gjaldt å engasjere sine egne militære styrker mot tyskerne i Norge, var de særdeles positive i sin støtte til norske forberedelser på svensk jord, eksempelvis oppsetning og utdanning av de norske polititropper og forberedelsene til innmarsj i Norge. Likeledes tillot svenskene at norske stabsoppsetninger, f.eks. de tre distriktskommandostaber, hvis distrikt grenset til Sverige, i løpet av april 1945 kunne etablere seg på svensk jord for hurtigst mulig å kunne rykke inn i Norge. Disse distriktskommandostaber skulle ha som oppgave å samordne all norsk militær aktivitet i sine distrikter, både når det gjaldt MILORG, Polititropper og oppsetning av nye nasjonale styrker. De

skulle også ivareta de nasjonale og lokale samarbeid med de allierte både i forhold som gjaldt tyskerne, og som bindeledd til norske sivile myndigheter. De var således nærmest «opposite numbers» til de allierte «Zone Comanders».

Så kom den tyske krigsmakts sammenbrudd med «unconditional surrender» også i Norge. Hjemmestyrkene – MILORG – var først på plass og gjennomførte sine oppgaver som det var ventet av dem. Fra Sverige kom distriktskommandoer og polititropper, og i «ellefte time» kunne allierte tropper og transportmidler stilles til disposisjon for general Thorne med First Airborne Division i spissen.

Kontroll, avvæpning og evakuering av de tyske styrker, hjemsendelse av allierte krigsfanger og «displaced persons» ble i løpet av få måneder gjennomført under fremragende ledelse av general Thorne.

Jeg vil derfor avslutte denne beretning med å sitere det brev Norges statsminister sendte general Thorne da han den 31. oktober 1945 forlot Norge etter å ha fullført sitt oppdrag:

«Før De forlater vårt land, føler jeg trang til å sende Dem vår takk og hyl-

lest for Deres innsats for Norge. Store og vanskelige oppgaver, som på forhånd fylte oss med uro og engstelse, er under Deres sikre lederskap blitt lykkelig løst i løpet av kort tid. Avvæpningen og interneringen av fienden gikk uten strid; evakueringen er på det nærmeste ferdig; importen av forsyninger har skånt Norge for sult og nød.

De forlater idag et land, general, som er Dem og det folk De representerte dypt takknemlig og som ikke vil glemme hva det skylder Storbritannia».

□

Henvisninger

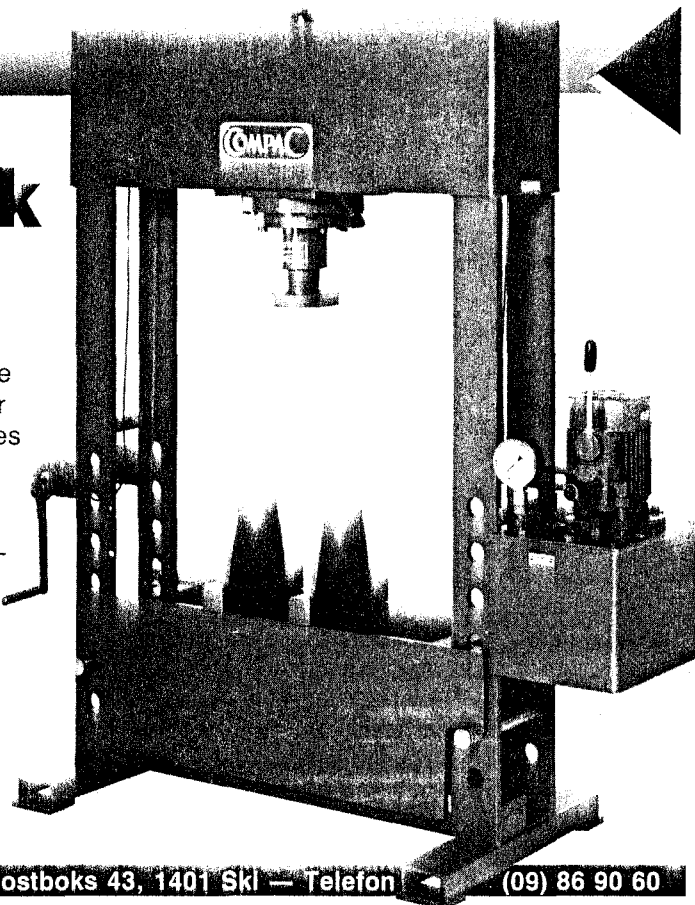
1. Olav Riste: Londonregjeringa II
2. General Thornes rapport om frigjøringen av Norge
3. Donald Lindsay: Forgotten General. A Life of Andrew Thorne.
4. Generalmajor W. Hansteen: Personlige inntrykk og vurderinger. Supplement til «Rapport om FO's virksomhet utenfor Norge.»
5. Jens Christian Hauge: «Frigjøringen», Gyldendal, Oslo 1985.

Kvalitet bak KRAFTEN

Compac, ledende innen hydrauliske presser. Kan leveres for hånd- eller fotbetjening samt el.hydraulikk. Fåes med dobbeltvirkende sylindere for presse- og uttrekningsoppgaver.

Kvalitetsprodukt – produsert av hel-sveiset stålplater og med beste hydraulikkstål i konstruksjonen, tåler daglig bruk år etter år.

For ytterligere informasjon kontakt Luna Norge A/S.

Luna

Luna Norge A/S Maskinavd. — Postboks 43, 1401 Ski — Telefon

(09) 86 90 60